

Türk Dili ve Edebiyatında Yunus Emre'nin Yeri Üzerine

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

Pamukkale Üniversitesi
Eğitim Fakültesi - Türkçe Eğitimi Bölümü
nozturk@pau.edu.tr

İslam Etkisindeki Dönemde Edebiyatımızın Şubelere Ayrılması

X. yüzyıldan başlayarak yoğun biçimde islamlaşan Türkler, din değişikliği ile birlikte, coğrafi, ekonomik, toplumsal, siyasi, hukukive kültürel değişimler de geçirdiler. Tabii dil ve edebiyat alanındaki değişimler de buna dahildir. Dil ve edebiyat bakımındandeki değişimin en önemli görünüşü; Arapça ve Farsça sözlerin bol kullanıldığı aruzlu şiir akımı ile, ihtiyaç dolayısıyla alınmış yabancı sözlere yer vermekle birlikte halk diline dayanan heceli şiir akımının karşılıklı konumlanarak, böylece yüksek zümre ve halk edebiyatı diye iki edebiyat ekolünün ortaya çıkmasıdır.

İlk İslamî dönem eserlerinden Kutadgu Bilig ve Atabetü'l-Hakayık aruzla ve yabancı sözlerin de yer aldığı bir söz varlığı ile yazılmış olmalarına karşılık (Kutadgu Bilig'de toplam 6645 beyit ve bunlar içinde 173 dörtlük vardır, Atabetü'l Hakayık'ta da gazel biçiminde 40 beyit ve 101 dörtlük vardır). Kutadgu Bilig'de mesnevi ve kaside biçimi yanında dörtlüklerin bulunması ve Atabetü'l Hakayık'ta dörtlüklerin gazel biçiminden fazla olması bize "Bu ayrılmışmayı derinleştirmek istemez gibidirler" dedirtiyor.

Söz konusu iki edebiyat çığırının yanında Doğu Türkçesinde Ahmet Yesevi'nin ilk tasavvufi şiirleri yazmış olması da önemlidir. Dil ve biçim bakımından değil, daha çok içerik yönünden özgünlüğü belirlenen bu şiir çığırının Anadolu sahasında ve Batı Türkçesiyle ilk örneklerini, çağdaşı birkaç şairle birlikte Yunus Emre vermiştir.

Yunus Emre'nin edebiyat tarihi ve edebiyat bilgileri açısından asıl üzerinde durulması gereken yanı, bir tekke ve tasavvuf şairi olarak tanınmasına karşılık şiirlerinde hem yüksek zümre edebiyatına hem de halk edebiyatına ilişkin malzemeyi birlikte kullanmış olmasıdır. Onun hem aruzlu hem heceli şiirleri vardır. Nazım biçimi olarak beyit düzeninde yazılmakla birlikte istendiğinde ortadan bölünerek dörtlüğe dönüşen "musammat"ı kullanır.

1- Bkz. Zeynep Korkmaz Sadreddin Şeyhoğlu- Marzubanname Tercümesi (inceleme-metin-sözlük-tpkbasım) Ankara DTCF Yayınları, 1973 s.30-31-32-57 Konu- Anadolu Türkçesinin Kuruluşu ve Gelişme Dönemleri başlığı altında incelenmektedir.

Yunus Emre'nin, Yusuf Has Hacib ve Edip Ahmet Yükneki ile bağlantılı bir süreklilik gösteren bu edebi çığır ayrılığının üstüne gitmesi ve biçim ayrılığına yüz vermeden içeriği öne çıkarması birlikçi ve özcü anlayışının bir başka boyutudur. Yunus'un dili de böyledir.

Eski Anadolu Türkçesinin Başlaması Üzerine Tartışmalar

Yunus Emre'nin dil yönünden mensup olduğu Eski Anadolu Türkçesi'nin başlangıcı üzerinde değişik soru ve sorunlar bulunduğundan, bu devreyi oluşturan gelişmelere bir göz atmak gerekmektedir.

Bilindiği gibi ilk edebi örneklerini VIII. yüzyıl başında gördüğümüz Türk dili, Türk topluluklarının tarih, kültür ve coğrafya bakımından ilerleme ve değişimlerine bağlı olarak önce Orta Asya'da Kuzey ve Güney şivesi olmak üzere iki kola ayrılmış, Kuzey Türkçesini Türkiye Türkçesinin de kaynağı olan Göktürk Türkçesi temsil etmiştir. Güney Türkçesini temsil eden Türk dili kolu ise sonradan Kuzey ve Doğu Türkçelerine, yani esas olarak Türkiye, Azeri ve Türkmen sahaları dışındaki Türk şivelerine kaynaklık eden Uygur Türkçesidir. Bugün en gelişmiş örneği de Özbekistanda konuşma ve yazı dili olarak kullanılan Özbek Türkçesidir.

Yer ve kültür değiştire değiştire batıya ilerleyen Oğuzlar, Anadolu kapılarını açan 1040 ve 1071 zaferlerinden sonra üzerinde yaşadığımız bu topraklara gelerek, Selçuklulardan itibaren kendi öz halkına dayanan bir yönetim kurmuşlardır. Ne var ki genel çizgileriyle Göktürk Türkçesinin devamı niteliğindeki Oğuz Türkçesi ile yazılmış olup da elimize geçen ilk eserler XIII. yüzyıla aittir. Yerleşmeye göre iki yüzyıllık bir gecikme demek olan bu durumu belge azlığından dolayı aydınlatmak ve açıklamak zordur. Dilciler arasında baştan XV. yüzyıla kadarki devreyi göz önünde bulundurarak Eski Anadolu Türkçesi denen bu dönemin ilk yüzyılları, yani XI ve XII. yüzyıllar, yazı dilini ve yazılan eserleri belirlemek açısından karanlıktır. Bununla birlikte, Oğuz Türklerinin edebi dillerini doğrudan doğruya XIII. yüzyıldan itibaren oluşturmaya ve geliştirmeye başladıkları sonucu çıkarılmamalıdır. Her şeyden önce, şimdilik ilk verimler olarak ele alınan XIII. yüzyıla ait Türkçe metinler¹, olgunluk ve gramatikal sağlamlılıkları bakımından bu görüşü ortadan kaldırmaktadırlar. Öyleyse XI-XIII yüzyıllar arasındaki metinlerin nerede olduğu sorulmalıdır. Sorunun karşılığı Reşit Rahmeti Arat, Carl Brockelmann, Ahmet Caferoğlu, Muharrem Ergin, Mecdut Mansuroğlu ve Zeynep Korkmaz

gibi uzmanlar tarafından verilmeye çalışılmıştır. Şimdilik Behcetü'l-Hadaik adlı eserin dil yapısı bakımından Eski Anadolu Türkçesinin başlangıç dönemlerini, yani XIII. yüzyıl öncesini temsil eder nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. Bu eserde Uygur kaynaklı Karahanlı Türkçesi özellikleri görülmekle birlikte esas yazı dili Oğuz Türkçesidir. Buna benzer bir eser de Kitabü'l-Feraiz'dir. İlginçtir ki, bu gibi eserlerin yer aldığı XIII. yüzyıl başı ve öncesi devre için en uygun adı, yine Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış Akaid-i İslam adlı eserin çevirmeni vermiştir: "olga bolga ibareti" Türkçesi. Ayrıntıya inmeden, ol- yardımcı fiilinin Batı, bol- yardımcı fiilinin Doğu Türkçesine özgü söyleyişte, aynı fiilin iki farklı varyasyonunu olduğunu söylemelidir. Bu tür Doğu Türkçesi izleri, bazı Türkçe şiirleri ve bir dizesi Türkçe, diğeri Rumca veya Farsça ile kaleme alınmış müemmaları olan Mevlana Celaleddin Rumi, oğlu Sultan Veled ve Anadolu'da ilk aruzlu tasavvuf şiirlerini yazdığı kabul edilen Şeyyad Hamza gibi Yunus çağdaşlarında da görülmektedir. Burada, Anadolu'da ilk profan şiirleri yazan Hoca Dehhanî'yi de katarak, Yunus dışında yukarıda sayılan diğer şairlerin Orta Asya Horasan kökenli olduklarını özellikle belirtmelidir. XIII. yüzyılda yazmış bu şairlerin eserlerinde Doğu Türkçesi izlerinin de bulunuşu iki önemli sonucu beraberinde getirmektedir:

- 1-Anadolu'daki bilinen ilk eserlerin ve Oğuz Türkçesine dayalı Türkiye Türkçesinin başlangıçta Doğu Türkçesiyle ve Orta Asya ile bağlantılı oluşu,
- 2-Özellikle XIII. yüzyılın Anadolu'da Türk yazı dilinin oluşmasında başlangıç değil geçiş dönemi olduğu hususu.

Ne yazık ki bu geçiş döneminin üstünün örten bir etken de Selçuklular döneminde Farsçanın üstün durumudur. Bu konuda İranlı Selçuklu araştırmacısı Bediullah Debiri Nejat, Seyr-i Ferheng der Ahd-i Selçukiyan adlı eserinde şunları söylüyor:

"Selçuklu Devleti'nin kuruluşu, Orta ve Yakın Doğu tarihinin en önemli tarihi olaylarından biri olup, İran için yeni bir dönemin başlangıcı sayılır. Selçuklular Fars kültürünü gelişmesine önemli katkılarda bulundular. Selçuklular zamanında Fars dili ve edebiyatı büyük bir gelişme gösterdi. Fars dilini güzelleştirip zenginleştiren yazar ve şairler yetişti. Farsça Küçük Asya'da kurulan Anadolu Selçuklu Devleti'nin de resmi dili oldu. Selçuklular devri, şair ve yazarların sayısı ve kalitesi bakımından İran'ın tarihi ve edebi devrelerinin en parlak olanı sayılır².

Yazılı olarak iddia ve ispat edemediği halde, deyim yerindeyse bu "efsanevi gerçeklik" hala zihinlerde yer bulabilmektedir. Demek ki şifahi kültürün maddi ve manevi dinamikleri, yazılı kültür ve hatta yazı ötesi kültüre ulaşılan günümüzde bile etkili olabilmektedir. Her türlü cahiliye ve cehalet ile mücadeleyi hayat ilkesi ve hayat tarzı yapması beklenen ilim şehri sakinleri ("Ben ilim şehriyim, kapım Ali'dir." Hadis) bu boş iddiayla İslam'ı mutlaka birbirinden ayırmalıydılar. Dinin, bilimin, aklın ve tarihin huzurunda şu bilginler ümmilik iddiasını çürütmüşlerdir:

- 1-F. Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara DİB Yayınları, 1991 s.271
- 2-A.Gölpınarlı, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul, *İnkılâp K.evî*,1992, s.90
- 3-Burhan(Ümit) Toprak, *Yunus Emre*, İstanbul *İnkılâp ve Aka K.evleri*,1982 s.22
- 4-F.K. Timurtaş, *Yunus Emre Divanı*, İstanbul *Terc. 1001 TE S:1*,s.31
- 5-S.Eyüboğlu, *Yunus Emre*, İstanbul *Cem Y. Evi* 1991,s.19
- 6-Mustafa Tatçı, *Y.E Divanı*, İstanbul *Akçağ*, 1991 s.17

(Son ikisi Yunus'ta kitabı bilgiye dayalı unsurların varlığını açıkça belirtmekle birlikte bunun kaynağının medrese değil tekke olabileceğini belirtirler. Zaten sorun onun nerede eğitim gördüğü değil kitabı kültürden haberin olmadığıdır.)

Üstelik Farsçanın bu durumunu pekiştiren bir başka etken de devlet dili yanında öğretim dilinin de Farsçaya çevrilmeye çalışılmasıdır. XIII. yüzyılda var olan belli başlı Anadolu medreselerini şöyle sıralayabiliriz:

- Kayseri: Hunat Hatun Medresesi ve Çifte Medrese (1237-1238)
 Konya: Sırçalı Medrese ve Karatay Medresesi (1243 ve 1251)
 Erzurum: Çifte Minareli Medrese (1253)
 Konya: İnce Minareli Medrese (1258)
 Afyon: Çay Medresesi (1258)
 Tokat ve Niksar: Yağbasan, Gökmedrese ve Çukur Medrese (1267)
 Sivas: Buruciye Medresesi (1270)
 Sivas: Çifte Minareli Medrese (1270)
 Sivas Gökmedrese (1271)
 Kırşehir: Nurettin Cibril bin Caca Bey Medresesi (1271)

Yunus Emre'nin dolaştığı yerlerin bu sayılan medrese kentlerine yakınlığı düşünülürse, medrese kültüründen habersiz olduğu söylenemez. Ayrıca aruzla şiirler ve metafizik içerikli bir mesnevi ortaya koyacak

2- -Bediullah Debiri Nejat, "Selçuklular Devrinde Kültürel Durum (çev.M.Öztürk), Erdem Dergisi, Ankara, 1987, Cilt III, S:8, s.486-489. Ayrıca:"Medeniyetini terki eden bütün unsurlar bakımından Anadolu Selçuklularında en çok göze çarpan nüfuz, bilhassa İran nüfuzudur."Bkz. F. Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, DİB Yayınları, 1981, s.191-192.

kadar yetenekli bir insanın ümmi olduğunu ileri sürmek ham hayalden ibaret bir cehalete davetiyedir. Öte yandan, onunla ilgili eser veren ve çalışma yapan Fuat Köprülü, Abdülbaki Gölpınarlı, Burhan Ümit Toprak ve Abdülkadir Karahan gibi edebiyat tarihçileri de bu görüşü değişik kanıtlarla geçersiz kılmışlardır.

Gerçekte Yunus Emre'nin şiirlerindeki söz varlığı da Arap ve Acem kültürüyle bağının avami düzeyde olmadığını gösterecek bir başka kanıttır. Onun kullandığı Arapça ve Acemce sözlerden birkaçını verelim:

“Şadı, şerh, tahtessera, mahfi, gümrah, giryan, şir, şir-gir, umman, hayran, kemdet, cevlan, sübhan, imruz u ferda, beşaret, melekût, safa-nazar, felek-i atlas, fidî (feda), maşuk, geda, avaz, heva, nükte, zinhar...”

Hatta Yunus Emre, Türkçe sözleri bile Farsça bağlaçla kullanır: dün ü gün ,ay ü güngibi...³

Bununla birlikte Yunus'ta yabancı söz oranı bir istila görüntüsünde değildir. Ayrıca yabancı sözlerle birlikte onların Oğuz ve Karahanlı Türkçesi'ndeki karşılıklarını da kullanır:

Allah-Tanrı ve Çalap, cennet-uçmak, cehennem-tamu, aşk-sevi, ilim-bili, mest-esrik, şarap-süci, günah-yazık, mücrim, yazıklı ve eksikli, tevazu-aşağılık, veli/evliya-eren/erenler, vahdet-birlik, gassal-yuyucu, ümit-umu, fayda-ası, pend-ögüt...⁴

Bu örnek ve değerlendirmelerden sonra, sözün geçiş dönemi meselesine getirerek şunu söyleyebiliriz: Yunus, hem dil hem aruz ve heceyi kullanım bakımından bir istihale (geçiş) devrini temsil eder.⁵

Yunus Emre Hakkında Menkıbevi Bilgi Veren Kaynaklar

1-Uzun Firdevsi'nin yazmış olduğu “Bektaşî Velâyetnamesi.”

Asıl adı İlyas olan Firdevsi, XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Bursalıdır. Bu

mensur eseri, Nihani xxxx mahlaslı acemi bir şair altı bin beyitle nazımlaştırmıştır. Tarihçi Ali Kühnü'l-Ahbar'ında bu eserden yararlanmıştır. Firdevsi'nin bu mahlası, Türk Firdevsisi ve Firdevsi-i Rumi biçiminde de anılmaktadır. Bir başka ünlü eseri de, üçte ikisini düzyazıyla yazdığı Süleymanname'dir.⁶

2-Aziz Mahmut Hüdayi'nin kısaca Vakıat-ı Üftade diye anılan “et-Tibrü'l-Mesbuk el-Müştemilü ala ma cera milme et-Taifi fi Esna'is-Süluk” adlı eseri. Hüdayi'nin, şeyhi Üftade ile aralarında üç yıl boyunca geçen tasavvufi konuşmaları içerir. Arapça üç ciltlik bir eserdir. Şeyhin ve müridin kendi hayatları hakkındaki bilgilerden başka Yunus Emre, Hacı Bayram Veli ve Eşrefoğlu Rumi'nin şiirleri ile hallerinden bahsedilir.⁷ Eserin ağırlıklı olarak Bursalı Şeyh Mehmed Muhyiddin Üftade'nin sözlerine yer verdiği görülür. Şeyh Üftade Yunus'un “cennet” li ilahisi için “leyse kemayenbağı” der. Kanuni'nin şeyhülislamı Ebussuud Efendi'nin de aynı ilahi için olumsuz bir fetvası vardır.⁸

3-Köstendili Süleyman Efendi'nin “Bahrü'l-Velayet” adlı eseri. Fuat Köprülü bu eser için, basit bir kompilyasyon (toplama) olup ehemmiyetli değildir.⁹

4-Yine Bursalı Lamii Çelebi, Molla Cami'in “Nefahatü'l-Üna'ünü çevirdikten sonra, esere Anadolu sahasındaki mutasavvıflardan belli başlılarını ve o arada Yunus Emre'yi de ekler. 1472'de doğup 1531'de ölen Lamii Çelebi, yer yer çeviri yanında telif görüntüsü veren eserde Yunus Emre'nin “eğri odun” menkıbesini verir.¹⁰

5-Ebu'l-Hayr İsmâeddin Ahmed Taşköprizade'nin “eş-Şakaiku'n-Nu'maniye fi Ulemai'd-Devleti'l-Osmaniye” adlı eseri. 1495'te doğup 1561'de ölen yazarın bu Arapça eserini Edirneli Mehmed Mecdi Efendi (öl. 1590) Türkçeye çevirmiştir. Eser Osman Gazi'den Kanuni dönemi sonuna dek gelen şeyhlerin ve bilginlerin biyografilerini verir. Alanında ilk eserdir. Bu eserde de “eğri odun” menkıbesi yer alır. Esere pek çok ek (zeyl) yapılmıştır.¹¹

6-Muhyiddin adlı bir nazımın 1475-6'da yazdığı “Hızırname” adlı manzum eserin “Beyan-ı Seyran-ı Derun-i Bahr ve Acabibha-yı O ve Musahabet-i Mahlukat

3- Bkz. A.Gölpınarlı, Yunus Emre, İst. Varlık Yayınları, 1979, s.14

4- A.Gölpınarlı, 1979, s.15

5- A.Gölpınarlı, Tasavvuf, İst. Gerçek Yayınevi, 1985, s.161 ve A.Gölpınarlı, Yunus Emre, Risala'at-Nushiye ve Divan, İst. Sulhi Garan Matbaası, 1965, s.xxxx

6- Köprülü, 1981, s.260; V.M.Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Ank. Edebiyat Yayınevi, 1970, s.296

7- Ziver Tezeren, Seyyid Aziz Mahmud Hüdayi, İst. İÜED. F.Yayınları, 1984, s.71. Ziver Tezeren Aziz Mahmud Hüdayi Ank. KTB. Yayınları, 1987 s.51

8-Umut hakkında dedikleri kelimesi şenib küfr-i sarihtir, katilleri asubahtir. M.Ertuğrul Dündâğ, Şeyhülislam Tebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı, İst. Enderun Kitabevi, 1983-87

9- Köprülü, 1981, s.365

10- Molla Cami, Nefahatü'l-Üns, (çev.ve ek:L.Çelebi;Haz.A.Akçiçek), İst. Sağlam Kitabevi, 1981, s.1086, menkıbe: 615; H.Bilen Burmaoğlu, Bursalı Lamii Çelebi Divanından Seçmeler, Ank.Kült.Bak.Yayınları, 1989, s.20

11- A.Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu

ki der Kar-ı Derya Su-be-Su” başlıklı bölümünde Yunus Emre’den söz edilir.¹²

Yunus Emre’den Söz Eden İlk Osmanlı Tarih ve Tarihçileri

1-Aşıkpaşazade, 1484’te yazdığı “Tevarih-i Al-i Osman” adlı eserinde Yunus’tan da söz eder ve onu Orhan Bey döneminde yaşamış gibi gösterir.¹³

2-Hoca Sadeddin Efendi (1536-1599) “Tacı’t-Tevarih” adlı tarihinde, Osman Bey ile Yavuz döneminin sonu arasındaki olayları anlatır. Zeyl bölümünde her padişahın dönemindeki bilgileri toplu olarak verir.¹⁴

3-Ali diye tanınan Mustafa bin Ahmed bin Abdullâh (1541-1599) da 1593-1599 arasında yazdığı büyük eseri “Kühül-Ahbar” da Uzun Firdevs’in Bektaşî Velâ-yetnamesi’nden aktararak Yunus Emre’den söz eder.¹⁵

Yunus Emre’den Söz Eden İlk Tezkire (Eski Edebiyat Tarihi)

Eski edebiyatımızın kaynakları belirlenmek istendiğinde, şüara tezkireleri başta gelir. Türk Edebiyatı’nda ilk tezkire yazarı Mecalisü’ne-Nefais yazarı (Yaz.1491-1492) Ali Şir Neva’idir (1441-1501). Anadolu sahasında ilk şüara tezkiresini ise Sehi Bey (öl.1548) yazmıştır¹⁶. Latifi (öl.1582) tezkiresi (yaz. 1546) ve Ahdi (öl.1593)’nin Gülşen-i Şüara’sından (yaz.1563) sonra Türk Edebiyatı’nda beşinci, Türkiye sahasında dördüncü tezkire yazarı Aşık Çelebi (öl.1571) gelir ki, onun Meşairü’ş-Şüara’sı (yaz.1566) Yunus Emre’den söz eden ilk şüara tezkiresidir¹⁷. Aşık Çelebi eserinde Yunus Emre’den şöyle söz eder:

“Bolu’dandır.Tapduk Emre’ye mürid oldu.Ümmi olup gayb lisanı ile şiirler söyledi.”¹⁸

Tasavvufi Şiir Çığırı ve Yunus Emre

Yunus Emre daha kendi çağında başlayarak Anadolu Türk Dili ve Edebiyatı Tarihi’nde bir Yunus Çığırı

açmıştır.¹⁹ Bu çığırın bir başka ifadesi de Tasavvufî Türk Şiir’dir. Bütün bir tekke şiiri, onun öncülüğünde ve etkisinde gelişmiştir.Yunus etkisini üzerinde açık olarak gösteren önemli şairleri şöyle sıralayabiliriz: Geyikli Baba, Said Emre, Kaygusuz Abdal, Hacı Bayram Veli, Aşık Paşa, Şeyh Vefa, Şeyh Üftade Bursevi, Eşrefoğlu Rumi, İbrahim Gülşeni, Ümmi Sinan, Nizamoğlu Seyyid Seyfullah, Ahmed Sarban, Usuli, Eroğlu Nuri Efendi, Aziz Mahmud Hüdayi, İdris Muhtefi, Abdülahad Nuri, Niyazi Mısri, Nakşi Akkırmani, Olanlar Şeyhi İbrahim, Sunullah Gaybi, Sezai, Bursalı İsmail Hakkı...

Bu liste daha da uzatılabilir. Yunus Emre’nin etkisinin görüldüğü çevre ise Bektaşî çevresi ve Bektaşî Şiir’dir. Bunun yanında Yunus, Yenilik Dönemi Türk şairlerince de tanınmış, sevilmiş ve onun etkisini gösteren şiirler yazılmıştır.Rıza Tevfik, Ziya Gökalp, Necip Fazıl bunlardan birkaçıdır. Burada Namık Kemal’in Sahaflarda gördüğü bir risaleyi Yunus ilahisi sanarak önemsemeyecek almak istemediğini, Şinasi’nin olduğunu öğrenince aldığı ve pek sevdiğini de yorumsuz bir anekdot olarak belirtelim.

Öte yandan nasıl Mevlana’nın Mesnevi’si çeşitli mutasavvıf ve şairlerce şerhedilmiş ise, Yunus’un şiirlerinin de böyle şerhe değer görülerek açıklandığı söylenmelidir. Bu konuda iki önemli Yunus şarihi (açıklayıcısı) vardır. İlki Yunus Çığırında Şiirler de yazan Nizayi Mısri’dir (öl.1693). Aslen Malatyalı olup Mısır’da öğrenim gören mutasavvıf şair, Bursa’da yerleşip Halvetliğin bir kolu olan Mısıriye’yi kurmuştur.Onun “Çıktım erik dalına/Anda yedim üzümü/Bostan ıssı kakıyp der ne yersin kozumu” diye başlayan sembolik Yunus şiirine yaptığı şerh çok ünlüdür.²⁰ Diğer bir ünlü Yunus şarihi de İsmail Hakkı Bursevi’dir (öl.1724). Celveti şeyhlerinden olan Bursevi’nin “Şerh-i Rumuzat-ı Yunus Emre” (1706-1707; Hicri:1118) adlı şerhi bu konuda ikinci örneğimizdir. Muhammediye Şerhi’nde Yunus için Bursevi şunları söyler:

“Diyâr-ı Rumda Anadolu’da medfun olan Yunus Emre demekle şöhretyab olan böyle değil iken yine Lisânü’l-Gayb’dır ve onun nazmettiği maarif Lisân-ı Türk-i üzere kimseye makdur olmamıştır ve cümle andan sonra gelip nazm-ı maarif edenler anın madesine tufeyli ol-

12- Köprülü,1981,s.257-279

13-Aşıkpaşazade Derviş Ahmed Aşık, Aşık Paşaoğlu Tarihi, (haz. N.Atstz), Ank. KTB Yayınları, 1985; Franz Babinger, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, (çev. C. Üçok), Ank. KTB Yayınları, 1982, s.38-42

14- Hoca Sadeddin Efendi, Tacü’t-Tevarih, (haz. İ. Parmaksızoğlu), KTB Yayınları, 1979, C.V;Babinger 1982 s.123-141

15- (xxx)-Babinger, 1982, s.141-149; Mustafa İsen, Gelibolulu Mustafa Ali, KTB Yayınları, 1988, s.11-13, 64-84

16- Sehi Bey, Tezkire (haz. M. İsen), İst. Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, 1980 (xxxx)b-Latifi, Latifi Tezkiresi, (haz.M. İsen) Ank. KTB Yayınları, 1990

17- Tezkireler İçin:Levend, 1984, s.253 vd. ;İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, İst. Dergah Yayınları, 1988, C.I. s.5 vd.Bu eser son Osmanlı Şüara Tezkiresi olarak da önemlidir. Ayrıca bkz. Haluk İpekten Türk Edebiyatı’nın Kaynaklarından Türkçe Şüara Tezkireleri, Erzurum Atatürk Ü. Fen Ed. Fak. Yayınları, 1988, s.207 (Tezkireler tablosu-ek) Bu tezkire için bak: G. M. Meredith-Owens, Meşairü’ş-Şüara or Tezkere of Aşık Çelebi, London 1971 ve Orhan Şaik Gökyay, “Aşık Çelebi Tezkiresi İÜ. Ed. Fak. Tarih Dergisi, Sayı:30 1976, s.39-48. Ayrıca Güney Kut, Erhan Şaik Gökyay, Ank. KTB Yayınları, 1989, s.142-153.

18- H. İpekten-M. İsen-R. Toparlı-N. Okçu-T. Karabey, Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ank. KTB Yayınları, 1988, s.537

19- Bkz. Zeynep Korkmaz “Yunus Emre ve Anadolu Türkçesinin Kuruluşundaki Yeri” Türkoloji Dergisi, C.V, sayı:1 Ank.1973

20- Bkz. Burhan Toprak, Yunus Emre, İst. İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1982, s.209-222

muştur.”²¹

İlk Yunus Metni Verenler

15-16 yaşlarında Georg adlı bir Macar, II.Murad'ın Şebeş (Muhlbach) kentini 1438'de kuşattığı sırada Türklere tutsak düşer. Yirmi yıl Türkiye'de kalır. 1458 yılında, tutaklığının yirminci yılında azat edilir. Roma'ya gidip Dominiken Manastırında rahip olur. Orada 1478'de “Tractatus de moribus conditionibus et nequitia Turcorum” adıyla Latince bir eser yazar. Bu esere Türkiye'deyken elde ettiği iki ilahinin Gotik harfli yazınlarını da alır, bunlara Sermon adını verir ve “Interpretacio Sermonum Predicatorum In Latino” başlığı adı altında ilahiler üzerinde yorumlar yapar. Bu eser ilk kez 1480'de basılır. Yunus'un basılan, hemde Latin harfleriyle basılan ilk şiirleri bunlardır.

Yunus metni veren ikinci eser Eğridirli Hacı Kemal'in Hicri 918'de yazdığı “Camiü'n-Neazir” adı nazireler mecmuasıdır. Burada da Yunus'a ait birkaç ilahi bulunmaktadır.²²

Ayrıca Yunus'un şiirlerini içine alan 15'ten fazla divan ve mecmua bulunmaktadır. Bu da Yunus'un ne denli sevildiğini gösterir. Şu hususu belirtmelidir ki Yunus'la bilimsel çalışmalar Türkiye'nin yenileşme döneminde yapılmıştır.²³ Fuat Köprülü, Abdülbaki Gölpınarlı, Burhan Toprak, Faruk Kadri Timurtaş ve son olarak Mustafa Tatçı ise Yunus ve divanı üzerinde bilimsel düzeyde ilgilenen belli başlı araştırmacılarıdır. Öte yandan UNESCO da önce 1971 sonra da 1991 yıllarını Yunus Yılı olarak kabul ve ilan etmiştir ki bu da Yunus Emre'nin yalnız ulusal değil uluslar arası düzeyde bir değerimiz olduğunu açıkça gösterir. Onun mirasına sahip çıkmak hepimizin görevidir.

21- Köprülü, 1981, 281

22- (xx)-Levend, 1984, s.168 'de eserin 1512'de, Köprülü, 1981, s.289'da 1415-1416'da toplam tertip edildiğini söylemekle birlikte her ikisi de aynı Hicri tarihi verir. Ayrıca Köprülü Eğridirli'nin verdiği şiirlerin Türkiye'de Yunus'a ait en eski metin olduğunu savunur.

23- Yunus ile ilgili çalışmalar için bkz.:

1-Fethi Erden, Yunus Emre Bibliyografyası, Türk Yurdu Dergisi Yunus Emre özel sayısı, İst.1966, sayı:319

2-İsmet Binark-Nejat Sefercioğlu, Yunus Emre Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi, Ank.1970

3-Mustafa Tatçı, Yunus Emre Bibliyografyası Kitap-Makale, Ankara, Milli Kütüphane Yayınları, 1988.